

הרצל ארליך : חרישי ומאוהב

כל־כך אוהב את עצמי. כשאני מסתכל בראי נלחצת פיקת־גרוני כלפי מעלה ועיני מתלחלחות. אני יושב בחדרי על המיטה, נשען אל הקיר, ברכי קפוצות כמעט עד סנטרי ושעות ארוכות אני מתבונן בפני: במנהרות האפלות של נחירי אפי, בגומות לחיי, בזיפי זקני המצטופפים במדרונות לוע־הר־הגעש הפעור בשקערורית סנטרי, בחיתוך שפתי, בבארות עיני העמוקות שאישוניהן כתאומי־ירח הנשקפים במים. דווקא מצחי אינו עושה עלי רושם ביותר — בעצם, אינו אומר לי ולא־כלום. בסופו של דבר, כשאני תר אחר סיבה או תירוץ לכך, הריני מחליט שאין המצח אלא משטח חלק, רמה מישורית חדגונית מחוסרת צמחיה — ולא עוד. אבל אני אוהב לחרוש באצבעותי בשערי; לגבי, הרי זו הרפתקה של מי שמפלס דרכו יחידי בסבך אינסופי של קני סוף ירוק ולח — איושת העלים המתלטפים ופיצפוצי ההתפצחות החרישית של הקנים.

כל־כך אוהב את עצמי. גם האחרים. בעלת־הבית שלי, למשל. כשאינה יודעת שאני נמצא בחדרי יכול אני, לפעמים, לשמוע אותה מסיחה בשבחי עם השכנים. "הוא כל־כך שקט", היא אומרת, "שקט נקי ומסודר. וגם אינו מביא בחורות לחדר". בעיני הבחורות היא מתכוונת לרמוז לשכן שני באותה דירה שחדרו גובל בחדרי. תמיד־תמיד החריקות הללו. הצחקוקים באפלה. לפעמים גם התיפחות חרישית. הדישדוש וההתחבטויות בחשפת המסדרון. הוא אינו מלווה אותן אף פעם הביתה.

זה עשר שנים אני גר באותו חדר. אני אוהב את הקביעות וקבוע בתוכה כאבן בטבעת. במרוצת עשר השנים הללו אירעו שתי מלחמות אך בקרבות לא השתתפתי. איכה פשוט פסחו עלי. למלחמה הראשונה התגייסתי מרצוני. איני מוסיף: "הטוב", כי שוב איני זוכר. מתוך שאני מכיר את עצמי יכול אני רק לשער שלא היה אז דבר טוב אחר לעשותו שאילולא כן הייתי מחכה עד שיגיע ציר־הגיוס.

התקרית אירעה כבר ביום השלישי לאימונים. על המגרש, על מיתקן־עץ, תלו שם דחליל ממולא קש והיה עלינו לדקור באמצעיתו בכידון. "לשפוך לו את המעיים! לשפוך לו את המעיים החוצה!" כירכר הסמל והיליל סביבנו, "רררררההה!!!" אני חלמתי אז, כנראה, משום שפאשר הגיע תורי רצתי לאָטי, בכבדות, לעבר הדח־ליל, חגורי מתנדנד ומשתקשק, ודקרתי, כך, חלושות. אינני סובל אלימות. אפשר גם שלא רציתי להתאמץ יתר על המידה. לא היה בזה טעם רב. דקרתי חלושות, חדר־הכידון נתפס ביד היוטה הנקוב, ואני התקשיתי לשלפו החוצה. הבחורים צחקו עד־להתפקע, התגודדו מאחרי גבי וצעקו: "תן לו! תן לו למומיה!" ואילו הסמל צעק וצוות ופקד עלי לדקור שנית, מילא, דקרתי. אלא ששוב לא עלה הדבר בידי — על־כל־פנים לא דקרתי באותה חמת־זעם כשאר הבחורים, גם לא השפלתי לשאוג רררררההה!!! בנוסח המקובל. הדבר היה חסר־טעם כל־כך. פניו של הסמל מלאו

דם, הוא לא יכול להבליג. בסוף השיעור לקח אותי לצריף המפקדה, הצביע לעברי ונשף משהו בכעס לאזנו של הקצין. חשבתי שגם הקצין יתרגו ויעשה מזה ענין שלם, אך הוא שילח משם את הסמל וסקר אותי ממושכות מכף־רגלי עד קדקדי. אפילו חייך בטוב־לב. אחר־כך פנה אלי בקול רך ואבהי ולהפתעתי הרבה, אף שהיה ליד־הארץ, דיבר עברית צחה ממש כפי שלימדו אותי לדבר משך ארבע שנים ארוכות במוסד של עליית־הנוער. (המלה 'צחה', למשל, שהזכרתי במשפט האחרון. ליד־הארץ, נוכחתי לדעת, מבטאים אותה בקמץ מתחת לאות 'צ'. זוהי שגיאת הניקוד הנכון מתחת לאות 'צ' הוא סגול. וכך גם יש לבטא).

ובכן, הקצין אמר: "אתה יכול לפרוף את כפתור הצווארון ולחפות את השרוולים. איש לא יאכל אותך. קיץ עכשיו, וחס". עשיתי כדבריו. שוב התבוננ בי ועתה גם בצווארי ובזרועותי החשופות, חייך בהנאה גלויה ופישפש בניירות שלפניו. לבסוף החליט החלטה. רשם משהו על פיסת־נייר בכתב־יד מרושל, מתח קו ומילמל לעצמו: "נו, טוב". עדיין היה מחייך בשלחו אותי מעל פניו ואף התנהג בחביבות. "אינך מחויב להמשיך היום באימונים", אמר בלוותו אותי אל הדלת. "אם אתה עייף, תוכל ללכת לנוח באוהל". אינני מרדן מטבעי ואזני כרויה תמיד לעצה טובה. הלכתי לנוח באוהל.

למחרת היום קיבלתי צו־העברה ליחידה אחרת. הפקידו אותי על שמירת תחנת־בניין במקום שאינו רחוק מן העיר. היינו שם שלושה שומרים קבועים. כל אחד מאתנו שמר שמונה שעות ביממה בשתי משמרות של ארבע שעות כל אחת. התפ־קיד היה נוח. לא היה צורך להסתובב הרבה. רק ריחות השמנים, בייחוד זה של הסולר, הציקו. רוב הזמן היינו יושבים על חביות זפת חתומות ליד מיכלי הבניין ומסתכלים בתנועה האינסופית של המכונות על עורק־התחבורה הראשי. האיסור היחיד בשעת התפקיד היה העישון. הסבירו לנו זאת בקפדנות: "ניצוץ אחד של אש ליד חבית בניין פתוחה", אמרו לנו, "ופאף! — כרטיס־עמידה בגן־עדן". בי לא פגע הדבר. אינני מעשן. את כל תקופת שירותי בצבא עשיתי בשמירה על מחסנים, מחנות־צבא וקרפיפ־רכבת. על המלחמה התבשרתי מן העיתונים.

המלחמה השניה פרצה במפתיע שנים אחדות אחר־כך והיתה מהירה כברק. קראו לי להתיצב, אך לא יכולתי. שכבתי חולה במיטה. היתה לי נזלת, שלושים־ושבע ושתיים חום וקצת דקירות בגב. הדבר גרם אי־נוחות מסוימת. בעלת־הבית עשתה מזה ענין שלם. היתה אצה־רצה כל היום כולו, מכניסה מרק מהביל ומוציאה שיירי־דייסה, מטלטלת את דדיה הכבדים, מתנשמת ומתנשפת עד לידי שינוק. לשכנים היתה אומרת: "מסכן שלי. יחיד־יחידי בעולם. אני הולכת להכין לו תה", ומתוך חוזה השופע היתה ממלטת אנחת־כאב. פעם ושתיים הציץ גם בעלה פנימה ומילמל משהו שצילצל כאיחוליה־החלמה, אך עיניו היו עזינות. אם כה ואם כה, עד שקמתי על רגלי נסתיימה המלחמה. מובן שהיה עלי להמציא לשלטונות הצבא אישור רפור אי שהייתי חולה. הלכתי לרופא קופת־חולים וסיפרתי לו על החום והדקירות בגבי. בנזלת יכול היה להיכח בעצמו. הוא הצטחק קלות כשסיפרתי לו את פרטי המחלה

והימהם לעצמו: "הווי-הא! היי-יא-יאיי! שלושים-ושבע-ושתיים זה מסוכן. מסוכן מאד!" ביקש, כנראה, להתבדח קצת על חשבוני. "נו, טוב", אמר לבסוף בנימה סלחנית ולא יסף. אנשים רבים חיכו בחוץ. הוא נתן לי אישור-מחלה ובכך נסתיים הענין.

ב

כל האנשים שיש לי נגיעה בהם רואים בי אדם שקט, מסודר ונקי. איני יכול להת-לונן שבחשבם כך הם עושים לי עוול. מה-גם שאני באמת כזה. אף הייתי רוצה להישאר כזה. גם קרוב לוודאי שלא אשתנה לעולם. אך לעתים יש בי הרגשה שאינני מדביק את קצב החיים. הרגשה יש בי שאני משייט לי כך, עצל ורפוי, באוויר הש-קוף, כעלה-נוצה ברוח מצויה, לא-איכפתי ובלתי-שייך — אינני מרקיע שחקים ואינני נוגע בארץ. לפני, מאחורי ומצדדי נושם הכל בקצב קדחתני עד-להתפקע ואילו אני מקופל סביב עצמי בחמימות ומתיקות כוחל בפקעת-גולם — טוב לי כל-כך עד שאינני מתאוה להבקיע, לצאת ולפרוח.

אבל יש שאני מתמרד. מן השפה ולחוץ. פעם ושתיים במקום-עבודתי מצאתי עצמי מספר לחברי בעבודה, כביכול בדרך דיבור-אקראי, שאין בי אותו שקט וסדר ככל שניתן להסיק לפי חיצוניותי. מקרה אחד כזה זכור לי עד היום. פעם, בעת מנוחת-התה של שעה עשר, אמרתי לכמה פקידים דברים שהסעירוני יותר מאשר אותם — אם בכלל הסעירום דברי. אמרתי שבלבי פנימה הריני פחז-כמים; אמרתי שאינני מסוגל לנהל אורח-חיים תקין, מתוכנן. אף לפרטים נכנסתי. אמרתי שאני מפרנס את כל תהפוכות-לבי וממלא את כל תאוות רוחי. הריני ציפור-דרור: אוכל כשאני רעב, ישן כשאני עייף, אני אדון לעצמי ואיני חב לאיש מאומה.

לא היה בדברי אף צל-צלו של שקר. עובדה היא. אני באמת אוכל רק כשאני רעב ושוכב לישון כשאני עייף, אלא שפך עולים הדברים שתמיד-תמיד, ובלי שום יוצא-מן-הכלל, קיץ וחורף, אביב וסתיו, הריני חש רעב בדיוק בשעה שבע בבוקר, ברבע-לאחת בצהריים ובעשרים דקות לפני השעה השמינית ערב, וכל זאת על אף הילבול שגורמים שינויי הזמנים של שעוני הקיץ והחורף. עייפות אני חש בדיוק בשעה עשר-וחצי — אז אני עולה על משכבי, מתקפל מתחת לשמיכת-הפוך החמימה שלי, ונרדם כהרף-עין.

לאמיתו של דבר לא סיפרתי את כל הדברים הללו לפקידים אלא כדי שתשמע אותם המזכירה. שמה מרים, אך ביני-לביני אני קורא לה מירוש. לעתים קרובות אני מהרהר בה. הניגודים מושכים. היא שובבה כעו-הירים וחמת-מוג כנמרה. רק ינסה מי מהפקידים להתגרות בה — ופלאק! בצפרניים חשופות תתנפל עליו ובמענה-לשון מפולפל. מעולם לא החלפנו יותר מכמה מלות נימוס אך דומה עלי כי שעה שהיא מסתכלת בי יש במבטה יותר מסתם-התבוננות. מעולם לא ניסיתי אליה דבר. עם זאת, כשאני מהרהר בה, הריני נתפס לטרדות שתהיינה קשורות בענין יותר מאשר לעצם ההנאה — למשל, מה תאמר בעלת-הבית שלי אם יום אחד יוכשרו התנאים

לכך ששוב לא אוכל שלא להביאה אל חדרי. שוב לא תוכל לומר לשכנים: "...וגם איננו מביא בחורות לחדר", ואפשר שתשמיט את ה"הוא כל־כך שקט" — יוותר רק "נקי ומסודר" והרי זה, לגבי, כאילו הפשיטו ממני, האביר, אחד־לאחד את שריוני ואותות־ההצטיינות שלי והשאירוני בבגדי התחתונים כשרק קובע־נחושת עטור־נוצה לראשי, זכר לתפארת גדולת־עברי. אלא שכאמור, מעולם לא ניסיתי דבר אל המזכירה. השארתי את היוזמה בידה. אחרי ככלות הכל היתה זו היא שהציעה בי, לפעמים, בגניבה מעל מכונת־הכתיבה שלה. אני נזהרתי שלא לגלות את צפור נותי אף במבט. "אם היא מעוניינת בי כל־כך", הטפתי לעצמי חוזר והטף, "תעשה היא את הצעד הראשון". אך לא קם בה העון. יום אחד נתבשרתי, כשאר הפקידים, על נישואיה. וכך יצאה ממעגל חיי.

אינני מתחיל דברים ואינני מסיימם. אני מצוי אי־שם באמצעיתם, קבוע שם כקלף־תמונה קטן על ציור־קיר ענקי שמסגרתו המסד והתפחות. זהו גם אופי עבודתי. חלקי בה תלוש הוא — בלי התחלה ובלי סוף.

אני עובד במשרד־לתרגומים, כתיבת מכתבי־בקשה, מיכרזים ואישורים. מדי בוקר אני מקבל מכסה יומית של חומר שכל פריט שבו מכיל תזכירים, ראשי־תיבות של פרטים, הנחיות במשפטים קצרים, שמות, תארים ותאריכים, שאותם אני מדביק נדבך־לנדבך בשמות־עצם־ותואר, מלות־קשר־ויחס, סימני־פיסוק ולפעמים גם ניקוד, לשם הבהרה בלבד. כל פריט שאני מסיים אני מוסר לראש המחלקה. הוא עובר עליו, מוסיף וגורע, מתקן ומתקין, וכתב־היד המוגמר עובר למזכירה, המעתיקה אותו במכונת־הכתיבה. פעמים אני נתקל בכתב־העת בתזכיר זה או אחר שחיברתי, אלא שלעולם אין הוא דומה למה שיצא מתחת ידי. אני מזהה את התוכן, אני זוכר בבהירות כמה וכמה מן הפרטים, אך אין הוא שלי. רק נגיעה היתה לי בו. עשייה קלה שאין בה תחילה ולא סוף.

ג

מדי יום ביומו אני מסיים את עבודתי בשעה שש־וחצי, נח שעה בחדרי, אוכל ארוז־חת־ערב במחלבת "תנובה" סמוכה, ויוצא לשוטט ברחובות; הטיול יפה לעיפול. בסמטות החשוכות הריקות מאדם אני צועד לאטי בצעדים מדודים כשידי שלובות לאחור. קרוב לסיומו של הטיול אני מגיע לרחוב המרכזי הסואן של הבוהימה. שם אני מחיש צעדי, זוקף קומתי ומריץ ידי לצדי גופי. תיירים מכל רחבי העולם מסתר בבים ברחוב הזה ועליהם לדעת שהנוער שלנו בארץ הונו אינו נבדל מכל נוער אחר בעולם והוא גאה, נמרץ, זקוף־קומה. זוהי ארצו אשר לקח לו בחוק־יד והוא ראוי לה. אני מזגג את עיני, מישירן נכחי וצועד באון.

אומרים שבין התיירים הללו יש מספר לא־מבוטל של גרמנים. אינני יודע. אינני חש כלפיהם מאומה: לא שנאה, לא טינה, לא בחילה, כלום־כלום־כלום. זכור לי כי זמן רב תמה הייתי מה יהיו רגשותי ותגובותי כאשר אפגוש באחד מהם, עד שיום אחד קרה הדבר. הלכתי ערב אחד ברחוב הבוהימה, כמנהגי יום־יום לאחר ארוחת־

הערב, ולפתע שמעתי, על־ידי ממש, מישהו אומר בשפה גרמנית עסיסית ובנוסח ציוני: "היינריששש, קום איייה!" עמדתי סמוך כלי־כך אליהם עד שיכולתי למושם ולהריחם. שנים היו, צעירים ונחמדים־למראה, צהובי־שער ושזופים, ונראו גרמנים לכל דבר — ודאי מלחים של ספינת־סוחר שהשליכה כאן עוגן. איני יודע מה גרם אך ב־במקום, לשמע צליל הדיבור המופר, קפאתי דום על עמדי; מנסה הייתי להתעלם מים ההמולה שמסביב: חריקות, טירטור, זימזום, די־שדושי־מנעלים, צפירות, הברות מקוטעות — כלל מיני הרעש שמעלה ומשמיע רחוב מרכזי סואן של כרך בשעות הערב המוקדמות — וניסיתי להתרכז עד לייאוש ב־בעצמי, במחשבותי שלי, כדי לדלות החוצה אחת־עוד הרגשה ברורה, חד־משמעית ומוגדרת, שתהלוך את המעמד הזה ואת אלה הדומים לו והצפויים, ללא ספק, בעתיד. לשווא. הדבר היחיד שעלה בראשי למשמע צליל דיבורם היה זה של תמיהה על שוני היגיוני של שם. שהרי אם הם שגרמנים הם, מבטאים 'היינריששש', מדוע אנו קוראים וכותבים שם זה, שאפשר להיתקל בו פעמים הרבה בכתבי־עת שונים ובספרי ההיס־טוריה, 'היינריך'; הרי זה עשוי להטעות. לקראת בחינות־הבגרות משננים כאן תלמידי בתי־הספר התיכוניים בקדחתנות מתוך ספרי־הלימוד חוזר ושנן: "היינריך הרביעי הלך לקאנוסה", והרי זה עיוותו של שם, ואם תרצו אפילו עיוותה של היס־טוריה, שהרי לא היינריך היה זה שהלך לקאנוסה אלא היינריששש, ואין לתבוע מד"ר ג'קיל אחריות למעשיו של מר הייד; חשבתי לעצמי: בעברית אומרים "גר־מניה", בצרפתית הרי זה כבר "אלמניה", האנגלו־סקסים אומרים "גרמני", ואילו הגרמנים עצמם (שימורלב!) "דויטשלאנד", וכו' וכו'. אף עלה בזכרוני מעשה שקראתי לא מכבר בעתון על בית־חרושת אחד שבכאן שייצא סחורה כלשהי לתור־כיה והעיסקה כמעט שנתבטלה מפיון ששמו של המוצר שבא לציין בעברית "זך" היתה הוראתו "זבל", או מלת־פיגולים אחרת, בשפה התורכית; חשבתי, ריבוי דרכי היגיוני של אותו שם עצמו ושוני הוראתן (אפילו המקרית) בשפות שונות, אולי ממנו תחילת צמיחתם של החשד, הטינה, השנאה, הפילבול ואי־ההבנה בין אנשים בארצות שונות; הירהרתי באותו מעמד בכל הדברים הללו (שעתה, לאחר ריוח־זמן פוקח ומפכה, איני יכול אלא לראותם כמחשבת־שטות מעלת־גיהוך) ולא בשום דבר אחר זולתם, ואכזבה עמוקה תקפה אותי כשל מי שיוורד לפנות־ערב אל הנהר הגדול להרחיב לבו במראה־נוף פיוטי ואינו יכול אלא לשמוע בוק־בלוק־בוק אינסופי של מים אפורים ושמנוניים המתחבטים, כמי־שפכים בגיגית, אל קירות הטין הבצקים של הגדה.

ד

משם, אינני זוכר הרבה. אין בגופי אפילו צלקת אחת שתרמוז לזכר של כאב פיזי. אינני ממוספר אפילו. משער אני שאף לזאת הייתי קטן מדי. את הורי אינני זוכר, אך אין בכוונתי לשכוח. דודה אחת שלי שנותרה בחיים מסרה בידי תמונות־מספר של הורי, ובבוא היום, אחרי שאקבל את כספיה־השילומים המגיעים לי ואחזור מטיל

קצר באירופה, אכין בחדרי פינה קטנה קודש לזכרם: שולחן, מפה לבנה, התמונות במסגרת שחורה, פמוטים ונרות.

מכל מה שקרה זוכר אני בבהירות רק את ההתחלה. ביתנו התמלא פתאום אנשים הרבה — מן־הסתם קרובי־משפחה ומכרים — והם אכלו וישנו בכל החדרים, אפילו במטבח ובמרפסת, ושוחחו בקולות נמוכים, במהירות ובהתרגשות ובתנועות עצב־ניות, פניהם חיוורים ונפולים (והיו גם רמזים אחרים לחדרה), ואני, שהייתי אז בן שש או שבע, לא יכולתי למצוא פינה שקטה לעיסוקי. אותו יום בבוקר, בטרם יקרה הדבר, גיליתי לשמחתי שחדר־הרחצה ריק מאדם. בתוך כל המהומה שמסביב הצ־לחתי לסחוב מאחת המגירות את הראי העגול בעל ידי־הכסף (של אמי, אולי) ולהסתגר שם. בתחילה הייתי מלא חלחלה משום שהדלת נסגרה בשני סיבובי־מפתח ואני פחדתי שלא אוכל לצאת. אחר ישבתי על הרצפה הקרה והתבוננתי בפני ברי־פז רב. עד היום אני זוכר את ההנאה שהציפתני. שכחתי את מורא הדלת הנעולה. שעה ארוכה התבוננתי והתבוננתי בפני. אחר, מול הראי, סרקתי את שערותי הר־כות למעלה; עשיתי שביב באמצע; הורדתי את בלוריתי אל מצחי וגילגלתי קור־צות־שער אחדות סביב לאצבעותי כדי לעשותן תלתלים; לחצתי את קצה אפי כלפי מעלה כדי שייראה סולד; הצמדתי מסרק שחור מעל לשפה העליונה כדי ליצור שפם; הנחתי על סנטרי כוקן; חשפתי שיניים, חרצתי לשון, גילגלתי עיניים, עצמתי עין אחת, פזלתי לאמצע ולצדדים; העליתי על פני הבעה חמורה, הייכתי חיוכ־יות וחיוכים מלאים מאוזן עד אוזן; צחקתי, כירכמתי את פני עד לידי בכי, ואמרתי בקול כעוס לתוך הראי: "אם לא אקבל מיד שני זלוטה לא אוכל את הדייסה!" וכך הלאה והלאה, איני זוכר מה עוד, שעה ארוכה־ארוכה, עד שלפתע נשמעו הצע־דים המסומרים במסדרון והצעקות והבכיות והקולות הגסים הגוברים עליהם, ואחר־כך החבטות בחדר־הרחצה, בתחילה חלשות ואחר גוברות והולכות, ומישהו (אמי, אולי) הטיפח בחוץ: "פתח, בובליה, פתח, או־יו־י, פתח פתח...!", ואני ניסיתי בידיים רועדות לסובב את המפתח בחורו ולא הצלחתי, ואז נפרצה הדלת ומישהו סחב אותי משם והראי נשמט מידי ארצה והתנפץ לרסיסים.

השאר מעורפל בזכרוני. שממון צהוב במקום שאיננו מקום בין פרצופים לא מוכרים של אנשים משונים שלא מן העולם הזה, ובמעומעם — רצון רופס בתוך כל הקהות הממושכת הזו והלאות להביט, ולו אך רגע, לתוך ראי על פני שלי כדי ללמוד, אולי, משהו על עצמי או על מצבי מתוך ענות פני...

השעה היא תשע בערב ועלי לחזור לחדרי. כוס חלב מחכה לי שם ונתח עוגת־צימוקים, מאפה מעשה־ידיה של בעלת־הבית. הלכתי ברחוב הומה־אדם ורבים ודאי הסתכלו בי, ומשום כך יהיה עלי עתה להביט בבבואתי המשתקפת בראי כדי לדעת איך נראיתי. אני ניתק מעם הרחוב הראשי, נכנס לסימטה צדדית ומשם לשדרה האפלה, שבסופו של דבר תביא אותי עד פתח חדרי. אני הולך מתון־מתון ומדוד, ידי שלובות מאחרי גבי, חרישי ומאוהב בעצמי.